

Cmentarze (...)
to prawdziwe relikwiarze narodowej pamięci.
(prof. Wiktor Zin)

WSTĘP

Przy wejściu do zabytkowego cmentarza Pęksów Brzyzek w Zakopanem umieszczono tablicę z napisem:

Ojczyzna to ziemia i groby. Narody tracąc pamięć, tracą życie.

Autorstwo tej sentencji przypisuje się francuskiemu bohaterowi I Wojny Światowej marszałkowi Ferdynandowi Foch'emu.

Współcześnie zauważa się, że zarówno wielkomięjskie zabytkowe nekropolie, jak i te niewielkie, małe lokalne cmentarze, to miejsca, które stają się coraz bardziej zadbane, ukwiecone i nawiedzane. W miejscach tych często odnajdujemy spokój, wyciszenie; znajdujemy czas na zadumę i refleksję. Tu spotykamy się duchowo z najbliższymi, którzy już odeszli w wieczność. Bywa, że w tych ostojach spokoju szukamy ukojenia dla naszych trosk i strapiień. Czasem na zabytkowych nekropoliach spotyka z przewodnikami grupy młodzieży; także harcerzy pełniących honorową wartę przy grobach swoich rówieśników lub kombatantów w galowych mundurach. To miejsca związane z tożsamością narodową, gdzie często leżą wybitni Polacy, bohaterowie powstań, walk niepodległościowych czy *Żołnierze Niezłomni*.

Nawet na lokalnych cmentarzach, gdzie brak jest wybitnych rzeźb figuralnych o wartościach artystycznych, gdzie króluje lastryko i ujednolicony granit nagrobkowy – mamy okazję nawiedzić miejsca spoczynku naszych bliskich i znajomych, uznanych ludzi w lokalnym środowisku: księży, działaczy kultury czy naszych dawnych nauczycieli; wczuć się w klimat tych ostoi zadumy: różnorodność barw kwiatów, drzew czy krzewów w różnych porach roku, świergot ptaków czy w mieszaną zapachów spadłych liści z wonią stearyny wydobywającej się z płonących zniczy.

Nawiedzamy te miejsca nie tylko z uwagi na to, że wypada w nich być od czasu do czasu, często robimy to z potrzeby serca, dla okazania wdzięczności bliskim nam ludziom i zmówienia za nich modlitwy.

W przeszłości, cmentarze zakładane poza terenami przyległymi do kościołów, miały charakter wielowyznaniowy; z czasem, w początkach XIX wieku duże nekropolie wygradzały murkami miejsca dla swoich wyznawców: katolików, ewangelików, prawosławnych czy wyznawców judaizmu. Różnorodność tych mistycznych przestrzeni tworzyła swoiste bogactwo kulturowe sztuki sepulkralnej: rzeźb płaczków – żałobnic, aniołów śmierci, postaci świętych, symboliki nawiązującej do Starego i Nowego Testamentu, antyku oraz bogatej ornamentyki nagrobków i macew. Najczęściej spotykanymi rzeźbami, zwłaszcza na katolickich nekropoliach, jest Zmartwychwstały Jezus, który pokonał śmierć i dał nadzieję wszystkim zmarłym na życie wieczne.

ANEKS prezentuje na swych fotogramach oblicza nekropolii różnych kultur, jednak z głównym akcentem na cmentarze katolickie, których jest najwięcej w Polsce.

Jan Nitecki